

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Мазурка Олега Ярославовича, підготовлену на тему «Криміналістичне забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб» та подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (Київ, 2018)

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Особиста безпека є необхідною умовою для реалізації важливої мети політики держави щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини. Загрози для розвитку (або, навіть, існування) особистості виникають у соціальному середовищі, яке може здійснювати на неї негативний соціальний, економічний, політичний чи кримінальний вплив – різні прояви насильства, жорстокості, соціальних обмежень тощо. Лише за 2017 р. в Україні було зареєстровано близько 35 тисяч повідомлень про зникнення людей. У розшуку в Україні перебувають 129 дітей, які зникли протягом 2016 та 2017 рр. У 2017 р. було зареєстровано 8124 заяви про зникнення дитини, розшукано дітей протягом доби 6936. У цьому сенсі мова йде про потенційних жертв тяжких насильницьких злочинів.

Інша проблема полягає у тому, що завданням кримінального провадження є «забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини...» (ст. 2 КПК України). У Законі України «Про національну поліцію» до основних її завдань віднесено – розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від

Бх. №	2546	20 18 р.
кількість аркушів:	9	додаток
осн. док.	9	додаток

виконання кримінального покарання (п. 7 ч. 1 ст. 23). Вирішення важливого завдання кримінального провадження є неможливим без встановлення місця перебування особи, яка переховується, здійснення необхідного комплексу різних спеціальних заходів, використання сучасних технічних засобів, інформаційно-пошукових систем, баз даних, інформаційних технологій.

У даному аспекті дисертаційне дослідження О. Я. Мазурка «Криміналістичне забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб» є вкрай актуальним. Актуальність розглядуваної дисертаційної роботи визначається необхідністю комплексного дослідження проблем криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб та пропонування ефективного комплексу заходів для встановлення місцеперебування цих осіб (с. 16).

Тематика пропонованої дисертації узгоджується із основними напрямками наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2015 рр. Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 28 квітня 2015 р. (протокол № 1), уточнено 15 вересня 2016 р. (протокол № 2). Мета підготовленого дисертаційного дослідження полягає у «формуванні теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб» (с. 17).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Для виконання поставлених завдань і досягнення мети під час виконання дисертаційної роботи було застосовано систему методів і прийомів наукового пізнання (методи формальної логіки; спеціально-правові методи: порівняльно-правовий, історико-правовий; системно-структурний; моделювання; статистичний, соціологічний та ін.). Емпіричну базу дослідження становлять статистичні та аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України за 2011–2017 рр.; дані отримані внаслідок

вивчення 160 кримінальних проваджень (кримінальних справ), що здійснювали слідчі органів внутрішніх справ і Національної поліції за ст. 115 КК України протягом 2011–2017 рр., розпочаті за фактами безвісної відсутності особи; результати анкетування 163 слідчих і 89 співробітників оперативних підрозділів Національної поліції у різних областях України (с. 18, 19).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукова новизна одержаних результатів даного дослідження полягає в тому, що подана дисертація є «першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, за результатами якого сформульовано теоретичні положення та практичні рекомендації криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб» (с. 19).

Здійснений аналіз змісту рецензованої дисертації дозволяє зробити висновок про наявність певних елементів наукової новизни (с. 19-22). На нашу думку, найбільш важливими науковими положеннями у розглядуваній дисертації є:

- визначення сутності та змісту криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб, що полягає, на думку дисертанта, в реалізації методів, засобів, прийомів криміналістичної техніки, криміналістичної тактики та криміналістичної методики підрозділами Національної поліції під час розгляду й вирішення заяв і повідомлень про безвісну відсутність особи, розшуку таких осіб, а також проведення швидкого, повного й неупередженого розслідування злочинів за фактами безвісної відсутності осіб;
- розроблення алгоритму першочергових заходів, що здійснюють підрозділи Національної поліції в разі надходження інформації про безвісну відсутність особи;

- виокремлення та типізація слідчих ситуацій, які виникають на момент унесення відомостей про безвісну відсутність особи до ЄРДР;
- пропонування системи типових версій під час розслідування злочинів за фактами безвісної відсутності особи;
- формування організаційно-тактичних засад використання обліків й автоматизованих інформаційних систем під час розшуку безвісно відсутніх осіб і розслідування відповідних злочинів тощо.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та висновки, що сформульовані у дисертації відображено у 12 наукових працях, з них 5 статей, опубліковано у наукових фахових виданнях, у тому числі у 2 виданнях, опублікованих у міжнародних наукових виданнях, а також 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях (с. 22, 23), а також впроваджені у правотворчу, правозастосовну діяльність і навчальний процес, що підтверджено відповідними актами впровадження (с. 22, 242-253).

Головні положення рецензованого дисертаційного дослідження викладено у логічній послідовності. За своєю структурою дисертаційна робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (351 джерело на 39 сторінках) і 5 додатків (на 25 сторінках). Обсяг дисертації відповідає встановленим вимогам. Загальний обсяг дисертації – 255 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 177 сторінок.

У **першому розділі** дисертації «Теоретико-правові засади криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб» визначено стан наукових досліджень щодо даної проблематики, розглянуто питання правової регламентації криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції у даному напрямку, встановлено зміст цього криміналістичного забезпечення.

Заслуговує на увагу підхід дисертанта до висвітлення розгляду міжнародного розшуку та діяльності Інтерполу щодо виконання заходів із встановлення безвісно відсутньої особи (с. 46-51). Окрім того, у дисертації підкреслено, що Інтерпол оснащено комп'ютеризованою Системою кримінальної інформації (ICIS), за допомогою якої можна здійснювати пошук різноманітної інформації або системою автоматизованого пошуку (ASF), яка надає можливість здійснювати електронний пошук певної інформації в банках даних (с. 47). Під час дослідження також акцентовано увагу на функціонуванні різних баз даних криміналістично значущої інформації Інтерполу (с. 48, 49). У роботі зроблено спробу щодо визначення змісту техніко-, тактико- і методико-криміналістичної складових криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб.

У **другому розділі** «Методико-криміналістичне забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб» здійснено типізацію слідчих ситуацій та версій, розглянуто особливості взаємодії слідчого й оперативних підрозділів Національної поліції, а також визначено можливості використання обліків та автоматизованих інформаційних систем за фактом безвісної відсутності особи. Певний науковий інтерес має звернення дисертанта до розгляду позитивного досвіду використання інформаційних технологій у США (зокрема, «AmblerAlert») (с. 127, 128).

У **третьому розділі** «Тактико-криміналістичне забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій під час розшуку безвісно відсутніх осіб» здійснено спробу щодо формування організаційно-тактичних засад проведення слідчих (розшукових) дій (у тому числі, й негласних) та звернення до використання спеціальних знань під час розшуку безвісно відсутніх осіб. У цій частині дисертаційної праці автором аналізуються тактичні особливості проведення таких слідчих (розшукових) дій, як огляд, обшук та допит. Фактично надано певні методичні поради щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій (с. 132-155). Визначено

також й можливості щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій (зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи) (с. 155-170). Певна увага у роботі приділена залученню судових експертів та проведенню судових експертиз (с. 174-182).

В цілому дисертаційне дослідження О. Я. Мазурка має достатній ступінь обґрунтованості сформульованих теоретико-прикладних висновків та пропозицій щодо криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб. Висновки та пропозиції підтверджені ілюстративними, статистичними, емпіричними та іншими даними. Автором використане значне коло спеціальних літературних джерел (351 найменування).

Автореферат дисертації ґрунтовно відбиває її зміст, надає належне уявлення про теоретичну і практичну значимість дисертаційної праці.

Все вищезазначене дозволило позитивно оцінити розглядувану наукову роботу, відзначити її самостійність підготування, встановити достатній теоретико-методологічний рівень та наявність елементів наукової новизни. При цьому загальна позитивна оцінка рецензованої роботи О. Я. Мазурка дозволяє звернути увагу й на певні спірні або дискусійні положення та висловити такі зауваження:

1. У дисертаційному дослідженні використовується термін «криміналістичне забезпечення діяльності», яке розглядається як реалізація методів, засобів, прийомів криміналістичної техніки, криміналістичної тактики та криміналістичної методики (с. 66). Таке поняття є доволі аморфним, фактично поєднує всі засоби криміналістики. Реалізація забезпечувальної функції криміналістики не дозволяє чітко визначити предмет наукового дослідження. Тим більше, що немає й потреби надавати

окреме визначення поняття криміналістичного забезпечення щодо діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб (с. 19).

2. На думку дисертанта, завданням тактико-криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції України під час розшуку безвісно відсутніх осіб є «залучення тактичних прийомів та їх комплексів» (с. 70). Хоча на с. 71 автор згадує й про можливість проведення тактичних операцій. На наше переконання, у даному дисертаційному дослідженні необхідно було б не лише згадати про можливість застосування тактичних операцій, а й запропонувати типові операції залежно від проміжних (тактичних) завдань розслідування (наприклад, тактичні операції «Встановлення місцеперебування особи», «Встановлення жертви злочину», «Атрибуція трупа», «Встановлення причин зникнення особи», «Встановлення осіб причетних до зникнення особи», «Характеристика особи, що безвісно зникла» та ін.).

3. На с. 76-78 дисертації автор намагався розглянути проблему типізації слідчих ситуацій за фактом безвісної відсутності особи. У цьому сенсі дисертант приєднується до позиції, що «ситуація належить до кола понять криміналістичної тактики» і відносить її до «обстановки (сукупності умов), у якій відбувається процес доказування». Така позиція є доволі спірною, оскільки у загальній проблемі слідчої ситуації варто розрізняти ситуації, що характеризують розслідування в цілому, і такі, що виникають при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Зміст окремих криміналістичних методик має охоплювати також й типові слідчі ситуації як характеристики інформаційних даних на певному етапі досудового розслідування. На с. 78 дисертант обмежився трьома найбільш загальними ситуаціями залежно від обсягу даних, які є підставою для внесення відомостей про безвісну відсутність особи до ЄРДР. На нашу думку, корисно було б запропонувати й інші ситуації, формування яких може бути здійснено за допомогою, так званого, ситуаційного моделювання.

4. Потребує більш докладної аргументації підхід автора до типізації криміналістичних версій на підставі лише двох найбільш загальних слідчих ситуацій (особа стала жертвою злочину і безвісна відсутність особи не пов'язана з учиненням стосовно неї злочину). Побудова слідчих версій та їх типізація мають враховувати цілу низку параметрів та певних залежностей, які можливо виявити під час узагальнення достатньої кількості кримінальних проваджень (кримінальних справ). При цьому, типові версії, як правило, надають змогу пояснити подію злочину при мінімальних вихідних даних.

5. У підрозділі 3.3. автор звертається до проблеми використання спеціальних знань під час розшуку безвісно відсутніх осіб. Разом із тим, зі змісту тексту дисертації випливає, що дисертант розглядає лише основні форми звернення до спеціальних знань та проведення окремих видів судових експертиз (дактилоскопічної, технічної експертизи документів, молекулярно-генетичної та інших судових експертиз). У цьому плані виникає питання щодо змінення процедури залучення судових експертів в кримінальному провадженні (які почали діяти з 15 березня 2018 р.). Тому під час публічного захисту доцільно було б почути авторську позицію стосовно таких змін до чинного кримінального процесуального законодавства.

6. У дисертації (зокрема, у розділі 2) висвітлюються питання методико-криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб. Даний напрямок передбачає за необхідне розроблення та пропонування окремих криміналістичних методик. Виникає питання: про яку криміналістичну методику йде мова, чи обмежується дисертант лише методикою розслідування вбивств за відсутності трупа, чи є необхідність у розробленні методики розслідування інших злочинів (торгівля людьми, незаконне позбавлення волі та ін.), з яких структурних складових має складатися окрема криміналістична методика.

7. Оскільки автор обґрунтовує необхідність методико-криміналістичного забезпечення діяльності Національної поліції (с. 72, 73, 75 та ін.), то, на нашу думку, доцільним було б звернення й до проблем розроблення

криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із безвісною відсутністю осіб.

Поставлені дискусійні питання та сформульовані зауваження, у переважній більшості, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку розглядуваної дисертаційної роботи.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Криміналістичне забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем, розв'язує конкретне наукове завдання, а також є завершеним, актуальним, таким, що має теоретичну і практичну значущість. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07. 2016 р.), а його автор Олег Ярославович Мазурок заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри криміналістики

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого, дійсний член (академік)

Національної академії правових наук України,

Заслужений діяч науки і техніки України

В. Ю. Шепітько

05 червня 2018 р.

